

Carles Camps Mundó

GENT DE PARAULA
Memòries del correccional

(començades a començaments de l'any 2018)

Com que sovint em criden l'atenció usos lingüístics inesperats, per qualificar-ho amablement, tant als mitjans de comunicació com a la vida corrent, obro aquesta pàgina per fer partícip a qui s'ho vulgui llegir del meu estupor, nascut de la simple aplicació del sentit comú i la memòria lingüística.

A

ABAIXAR ELS BRAÇOS

Des de fa molt temps, a les retransmissions esportives se sent dir, quan un equip ja ho dóna tot per perdut i, com qui diu, es rendeix, que els jugadors *han abaixat els braços*. ¿Ja n'estan segurs que *abaixar els braços* vol dir això, rendir-se? Els policies de pel·lícula criden al detingut "mans enlaire", perquè mostri que ja no porta cap arma a les mans. (Malauradament, els de veritat massa sovint desapareixen primer i després donen l'alto.) Així, doncs, més aviat, si és que et deixen, *s'aixequen els braços* com a signe de rendició. També, quan t'humilies, *abaixes el cap o el front*. Però, ¿els braços? ¿S'havia dit mai? Més si, a sobre, l'esport es juga amb les cames. Potser el malentès ve d'allò de *plegar-se de braços* com a protesta o fer una vaga de *braços caiguts*.

A CASA

Malauradament, cada estiu, amb això dels piròmans i la sequera, hi ha uns quants incendis, a causa dels quals i de la il·legalitat d'unes quantes urbanitzacions emboscades, la pobra gent que sovint hi malviu n'ha de ser desallotjada. Un cop passa el perill, als mitjans que ens n'informen sentim aquesta frase: "Un cop controlat l'incendi, els veïns han pogut tornar *a les seves cases*", de la qual cosa sempre ens n'alegrem, ¡esclar! Però, sincerament, ¿no els fa mal d'orella (V. **oïda**) aquest *a les seves cases*? ¿No és voler calcar el *a sus casas* castellà? No els sembla que amb un *a casa seva*, i encara millor sense *seva*, ja passaríem: "els veïns han pogut tornar *a casa*". No n'aprendrem mai.

A HORES D'ARA

En aquests moments, ara, ara mateix, en aquesta hora, actualment, el verb *estar* més el gerundi que sigui... Com veuen hi ha unes quantes maneres de referir-se a allò que *està passant*. Doncs en alguns programes de televisió tot passa *a hores d'ara*, i a sobre amb la poca fortuna de deixar amb freqüència esbalaïdora la locució en *hores d'ara*, com si el trepidant temps informatiu no donés temps ni de dir-ne la "a": *a hores d'ara*. Però el més greu és que aquesta locució demana un antecedent: "aquest migdia ha plogut molt a tal lloc, però, *a hores d'ara*, la pluja ha *amainat*" (per cert, un terme, aquest d'*amainar*, que no el sentim mai en cap programa del temps), "al matí s'ha declarat un incendi a la fàbrica tal, però, *a hores d'ara*, el bombers ja han aconseguit controlar-lo", etc. Així, doncs, si no ens referim a cap antecedent, més val fer servir alguna de les altres expressions assenyalades.

ALLÀ / ALLÍ

Vet aquí un dels molts misteris de la literatura catalana: ¿per què, si la majoria dels parlants, escriptors inclosos, diem *allà*, la majoria dels escriptors catalans escriuen *allí*? Un cop més la doble personalitat lingüística, i d'això en diuen riquesa literària, Déu meu, com si apartar-se del que tu mateix dius habitualment fos millor com a estilística. Carles Riba ja parlava dels poetes que pretenen que la llengua faci la meitat dels versos per ells. *Impostors. Moneders falsos*, en títol d'André Gide.

AL RESPECTE

- 1 – ¿Què penses d'això o sobre això?
- 2 – ¿Què penses al respecte?
- 3 – ¿Què en penses?
- 4 – ¿Què en penses, d'això?

Ordeneu les frases de més genuïna a menys.

-L'àvia de parlar genuí que tot bon català té*: 3, 4, 1, 2

-El periodista que no en té, d'àvia: 2, 1, 4, 3

¿Calia de debò admetre *al respecte*?

*Començo a sospitar que tots els catalans venim de la mateixa àvia.

ANAR A PITJOR

Llegeixo al diari que l'economia pot *anar a pitjor*, una traducció literal del castellà "*ir a peor*" que també se sent sovint per ràdio i televisió. A part de l'alarma que ens causa una notícia així, ¿no ens podrien estalviar l'alarma afegida que un calc flagrant ens causa pel que fa a la bona salut del català? ¿Per quins set sous no es diu simplement que l'economia *empitjorarà*. O que *anirà empitjorant*, si és que se li vol donar el sentit seqüencial d'anar-hi anant.

ANAR A VEURE

Fa uns anys, en el meu ofici de corrector, vaig voler fer entendre, il·lús de mi, a un presentador televisiu d'aquests que es creuen estrelles rutilants, encara que no siguin més que tristos meteorits, que no era el mateix dir "*anar a veure la tieta*", "sortir de casa

per *anar a veure* una pel·lícula”, actes que demanen itinerància, que dir aquest *anar a veure* com a introducció d’un acte immediat: “*anem a veure* què en diu el diari”, “*anem a veure* què en diuen les notícies”, frases incorrectes quan et disposes a fer l’acció, una acció que demana un *vegem*. Doncs bé, el presentador “meteorit” en qüestió, com que es desplaça alguns passets per anar d’una pantalla a l’altra del programa que “condueix”, que en diuen, quan li vaig explicar la diferència entre *anem a veure* i *vegem*, em va dir que ell, com que es desplaçava, ja dic dos passets, *anava a veure*. Parlo ja d’uns anys d’això, però ell continua, tretze són tretze, *anar-hi anant a veure*. Incorregible. Admetre una correcció demana intel·ligència.

ANÒNIM, A

“Un testimoni *anònim* ens ha informat que...”, “Hi han participat centenars de persones *anònimes*...”. Coses així les sentim sovint o les llegim a les notícies per referir-se a aquells ciutadans sense relleu públic. Però, ¿n’hi ha de persones *anònimes*? Hi ha gent corrent, gent del carrer, ciutadans de peu, persones no conegudes..., fins i tot “sense papers” o “sense sostre”. *Los olvidados*, com va titular Luis Buñuel la seva pel·lícula de denúncia de la pobresa i l’exclusió. Però, ¿*anònimes*? ¿Que potser els mitjans volen fins i tot desposseir-les de nom, els “sense nom”? Sí, ja ho sé, és una forma que estalvia fer perífrasis explicatives sobre la gent que no té protagonisme social. ¿Però no es mereixen un segon més de veu o lletra per no desposseir-les d’una mínima identitat? A mi m’agrada “ciutadans de peu”, perquè la denominació posa en evidència que el poder va a cavall, i massa sovint sobre les nostres espatlles.

APLICAR / IMPLEMENTAR

Mestra: —Atenció tothom. Avui repassarem la conjugació del verb *aplicar*. A veure, Toni, digue’n el **perfet**.

Toni: —He implementat, has implementat, ha implementat, hem implementat, heu implementat, han implementat.

Mestra: —Molt bé, Toni. Ara tu Cristina, digues el **passat anterior** d’*aplicar*.

Cristina: —Implementí, implementares...

Mestra: —No, Cristina, aquest és el **passat simple** i jo t’he demanat l’**anterior**.

Cristina: —Ai, sí, perdó... Haguí implementat, hagueres implementat, hagué implementat, haguérem implementat, haguéreu implementat, hagueren implementat.

Mestra: — Ara sí, molt bé, i tu, Ramon, digue’n el **plusquamperfet** de subjuntiu.

Ramon: —...

Mestra: —Vinga, tu te l’has de saber, que repeteixes curs...

Ramon: —Aviam... Hagués implementat, haguéssis implementat, hagués implementat, haguéssim implementat, haguéssiu implementat, haguéssin implimentat, ¿oi?

Mestra: —Perfecte, Ramon. Ara tu, Carles. Digues el **passat perifràstic** d’*aplicar*.

Carles: —¡Fàcil! Vaig implementar, vas implementar, va implementar, vam implementar...

Mestra: —Bé, bé, ja veig que te'l saps, i ara tu Raquel, l'**imperfet**.

Raquel: —Implementava, implementaves, implementava, implementàvem, implementàveu, implementaven.

Mestra: —Molt bé, Raquel. Veig que tots porteu ben apresada la conjugació del verb *aplicar*. Demà repassarem els verbs irregulars, que bona falta us fa. Podeu sortir. Sisplau, sense empentes.

APUNTAR MANERES

Últimament, ho he sentit unes quantes vegades a la televisió per referir-se al fet que a un jugador de l'esport que sigui —però també es podria dir d'un artista, per exemple— se li veuen unes condicions que fan pensar que pot arribar a ser una figura, que en diuen. *Apunta maneres*, ¿no ho veuen rar, sí, també en castellà? Si ens mirem el verb *apuntar*, només el sentit de “començar a sortir” s'adequaria a la construcció de què parlem, però, que forçat, ¿oi? “*Apunta el sol*”, sí, *despuntar*, però que *apuntin* les maneres no ho acabo de veure. Sé que hi ha qui creu que és correcte i en demana la incorporació als diccionaris, però paga la pena. ¿No podem passar sense? “Mostra o demostra condicions de...”, “se li veuen aptituds per...” i sobretot “té fusta de gran jugador”.

ARMAR LA CAMA

Expressió sentida en diversos programes televisius d'esports per dir que el jugador es prepara per xutar amb la dreta o amb l'esquerra, tant se val. Podríem dir que el jugador es perfila per *preparar la cama* —i el peu, no ens l'oblidéssim allà a baix de tot— per xutar correctament la pilota. Però, ¿*armar-la*? Si llegim al diccionari de l'IEC ens adonarem que l'única accepció d'*armar* que s'acosta mínimament a això d'*armar la cama* és la 4, que diu així: *Ajuntar les diferents peces de què es compon (un moble, un aparell, etc.), per posar-lo en disposició de funcionar. És a dir, podríem dir que un jugador arma la cama si prèviament la portés desmuntada. ¡Ep, no et deixessis el peu!*

ARRANJAR

Un verb d'aquells amb capacitat omnívora que, si se li dóna massa corda, pot acabar amb els verbs més naturals de dir en català: *arreglar*, *reparar*, *endreçar*. Encara hi som a temps, però per les ones, que se'n deia, com si els locutors fossin sirenes, ja corren alguns ximplets que diuen que “el partit ha estat *arranjat*”, “han *arranjat* en qüestió de segons el monoplaça (*sic*)”, “els encarregats del material s'ocupen d'*arranjar* el vestidor després del partit”, i coses semblants que no s'havien dit mai. Fins on jo sé, això

d'*arranjar* i com a substantiu només té un ús corrent en música: *arranjaments* musicals, encara que, un cop fora de les ones, algunes "sirenes" de les que els deia es possible que en diguin "arreglos". ¡Estem ben *arranjats*!

ARTICLES

Em deia l'amic Fulquet que no entenia per què en les retransmissions dels esports on hi ha porteries es diu que el porter es "posa" (o se "situa" o es "col·loca", com si estigués esnifant sense moure's de la porteria) *sota pals* (més aviat hauria de ser *entre*, perquè per sobre només en té un, de *pal*) o que en Tal ha xutat (ha "colpejat" —V. **colpejar**—) amb *cama esquerra*. Els **articles** corresponents, ¿per què se suprimeixen? *Sota* (o *entre*) *els pals*, amb *la cama esquerra*. ¿Per economia de llenguatge, potser? ¿Per recuperar aquell temps en què el locutor repeteix quaranta vegades la paraula "gol", ben bé pres d'un deliri històric, o durant el qual n'allarga la "o" fins a la nàusea? Vagin vostès a saber.

ATURAR / PARAR - ATURADA / PARADA

Terme introduït als programes d'esports de Catalunya Ràdio, segurament per influència de l'inventor Puyal, i irradiat als altres mitjans de la CCRTV, on els porters sistemàticament, quan no els fan gol, ¡esclar!, *aturen* la pilota i fan *aturades*. No s'havia dit mai. Abans del regne "irradiofònic" d'en Puyal a la terra, els porters simplement *paraven* la pilota i feien *parades* (grans *parades* en el cas de Ramallets, valgui com a homenatge). Un cop arribats en aquest punt, no me'n puc estar d'explicar una anècdota que retrata de manera diàfana la ignorància lingüística galopant per culpa de tants filòlegs de tauleta "camilla" i braseret: una vegada, corregint un text quan treballava com a corrector a Informatius de TV3, vaig canviar una d'aquestes *aturades* per *parada*. ¡Déu meu, quina que n'havia fet! El corregit va venir tot enfadat per demanar-me responsabilitats per haver-li introduït un ¡¡¡castellanisme!!! al text (per educació, no en diré res del text). Com que l'home anava ja amb americana i cartera, li vaig preguntar amb tota la flegma possible que si se n'anava cap a casa amb cotxe o amb autobús, i em va respondre, una mica *parat/aturat* per la meva sortida, que amb autobús. Aprofitant l'avinentsa, li vaig dir que s'afanyés a anar a la *parada* ("o n'haig de dir *aturada*", vaig fer sarcàstic) que, si no, el perdria. No és gens estrany, doncs, que per culpa d'un segon de dubte entre *parar-la* o *aturar-la*, als porters els facin gol per entre les cames.

ADDENDA: Llegint o escoltant amb atenció els nostres màxims responsables dels usos lingüístics, com són mestres, periodistes, escriptors i lingüistes, sembla que tots plegats —talment una "conxorxa dels enzes", que va traduir aquell— ens vulguin fer creure que el verb *parar* i el substantiu *parada* són incorrectes o no prou genuïns, si hem de fer cas del que fan tots ells, que escriuen i diuen sistemàticament *aturar* i *aturada*, sense tenir en compte els matisos que hi ha entre uns termes i els altres. És ben clar que una barrabassada lingüística d'aquesta mena no pot deixar de tenir conseqüències irreversibles en la salut de la nostra llengua, cada cop més desfigurada. Dos exemples. Primer. Un analista futbolístic televisiu diu d'entrada i amb tota

naturalitat “a pilota *parada*”, com ho té escrit a més a més a la pantalla, sospito que per algú que encara hi deu haver a la televisió que no s’ha begut l’enteniment lingüístic d’un sol glop, però de seguida s’autocorregeix i diu, a partir d’aquell moment fins al final de la seva intervenció, “a pilota *aturada*”. (No sé si se n’hauria de dir “amb (la) pilota *parada*”.) Segon, i aquest és dels que en podríem dir negativament creatius. Llegeixo al diari la crònica de la celebració del 2 de Mayo a Madrid. El periodista hi diu que hi ha hagut una “*aturada* militar”. ¿Com? ¿Què vol dir? ¿Que a Madrid els militars han fet un acte de protesta? ¿Que han aturat les seves activitats? No pas. El tal periodista pretenia dir que uns quants soldats han intervingut en formació de gala en l’acte de celebració de l’efemèride. És a dir, han fet una “*parada* militar”. Aviat les *paradetes* de qualsevol fira seran *aturadetes* i al mercat hi haurà l’*aturada* del peix, de la carn, dels llegums, etc. No anem bé, no. No trigarà gaire el dia que alguns acabarem dient: “Sisplau, deixeu-me les meves incorreccions (sic), que són més genuïnes que les vostres correccions.” Perquè, si no *parem* (¿o és *aturem*?), algú del món de la restauració ens dirà que ja podem passar a dinar, que ja ens tenen la taula *aturada*. ¡Ai, aquest *aturament* de la llar!

AU

Si algú encara té la paciència de mirar-se el diccionari de referència, per la seva subtilitat, bon seny i equanimitat, com és el Fabra, s’adonarà que en català no n’hi havia, d’*aus*. Des de l’estruç fins a la gallina, tot eren *ocells*, sí, de l’àguila al pardal. En la meva memòria lingüística no recordo que ningú m’hagués dit mai: “Mira quina *au*” (“mira quin *pàjaru*”, sí). No sé pas si aquesta distinció s’ha introduït per culpa d’aquell falangista ara enyorat per alguns, de nom Adolfo Suárez, que va dir que el català no servia per fer ciència. Com rucs acomplexats hem anat a parar a la distinció que fan els castellans entre *ocells* grans i petits. *Fauna salvaje de España: Aves y pájaros de la geografía ibérica*, es podria titular el fascicle corresponent. Tanta genuïnitat i ens la fiquen per la porta del darrere. *Au*, vinga!

B

BLOCAR / BLOQUEJAR

“Bloquen un vaixell d’Open Arms”, llegeixo al diari. Tant se val què en diguin els diccionaris. Val la pena perdre els usos diferenciadors d’aquests dos verbs, *blocar* i *bloquejar*. *Blocar* és el que feien i fan amb la pilota els porters més segurs; els altres la “despejen” com poden i amb els resultats que tots sabem. *Bloquejar*, en canvi, és l’acció d’impedir una altra acció, la voluntat d’immobilitzar-la. No oblidem que el substantiu que fem servir és *bloqueig*. O també ens volen fer dir *blocatge*. “El veïns han blocat l’accés a l’edifici, fins que la policia ha posat fi al blocatge.” ¿De debò que hi ha qui s’ha proposat fer-nos parlar així? A més a més, sembla que se’ns vulgui fer parar bojos, perquè, per exemple, de *pedalar* ara en fan dir *pedalejar*, o de *planar*, *planejar* (V. **aquests termes**.) És a dir, ben al revés que amb *blocar* i *bloquejar*. El que els deia: bojos de tancar.

C

CABER DUBTE

De vegades sentim o escrivim (avui mateix m'ha passat a mi, sort que me n'he adonat): “No et *càpiga dubte*”. ¿On ens ha de caber o cabre? No *tingueu cap dubte* que això és un calc del castellà. Sí, *sens dubte* que en això *no hi hauria d'haver dubte*.

CAP A / ENVERS o VERS

Les arnes van *cap a* la llum, d'aquí que també se les conegui popularment com a papallones de la llum. Nosaltres, en canvi, així que ens posem a escriure anem *envers* o *vers* la Llum. ¿Per què? *Chi lo sa?* És a dir, quan ens referim a la vida quotidiana anem *cap a* aquí, *cap a* allà, com autèntiques llançadores, en el nostre dia a dia, que en general és un no parar. Però, quan ens posem “estupendos”, com Max Estrella, i agafem la ploma, tothora anem *vers* o *envers*, sobretot, i em perdonin la cacofonia, si la cosa és “envers” transcendent.

CAR

Ai, aquesta conjunció *car*, que em fa agafar conjuntivitis cada cop que la llegeixo. ¿De debò que amb un senzill i poc emfàtic *perquè* no en tenen prou i de sobres escriptors i poetes? ¿No s'adonen que indultar aquest *car* quan, feliçment, han desaparegut en general *llurs*, *homs*, *àdhucs* i altres cadàvers lèxics, només fa que deixar-lo fora de context? “*Car* amic, aquí tot surt molt *car*, *car* tot s'ha apujat molt.” Creguin-me, això de fer servir la conjunció *car* és simple *encarcament*.

CASAMENT / BODA

Encara que sigui al preu de quedar com un ignorant, els confesso que en català jo mai havia dit ni sentit dir el terme *boda* per dir *casament*. I la primera vegada que ho devia sentir segur que em vaig pensar que era un castellanisme. Siguí com sigui i encara que “a *bodes* em convidin”, no puc més que acceptar que dir *boda* per *casament* em continua sonant ben estrany. Precisament aquest *convidin* em recorda una altra estranyesa dels meus anys juvenils (V. **convidar** / **invitar**).

CATALÀ DE TOTA LA VIDA (sentit o llegit als mitjans)

“El proper programa us en parlarem a bastament.”
“Quan somies en una oportunitat i et trobes amb ella.”

CENTENARS, MILERS

L'ús de *centenars* i *milers* sovint el podríem anomenar d'inflació lingüística. M'explicaré. Massa sovint sentim dir que a la manifestació tal o al concert tal altre hi havia *centenars* de persones, tot i que només eren dues-centes o tres-centes, o que n'hi han participat *milers*, quan només n'hi havia dues o tres mil. L'ús ha fet que, quan diem *centenars* o *milers* a seques, ens estiguem referint a molts *centenars* o molts *milers* de persones (o animals o coses). Si només són dues-centes o tres-centes o dues mil o tres mil, i no ho volem concretar, doncs aleshores hi hem d'afegir l'article indeterminat *uns*: “A la manifestació hi han participat *uns centenars* de persones” o “al concert hi han assistit *uns milers* de persones. Per dir *centenars* s'hauria de depassar de llarg la xifra de deu mil, i per dir *milers*, la de cent mil. Un milió ja serien, si es vol, *centenars* de *milers*. Suposo que als mitjans, aquest ús “inflacionari” dels termes al·ludits, si no és per ignorància o per cap mínim sentit de la llengua del locutor, es fa per donar relleu a actes o manifestacions amb poca assistència, però que són vistes de bon ull per la línia editorial del mitjà.

COLL AMUNT

Avui mateix ho he sentit a TV3, en el comentari d'un partit de futbol que es veu que se li ha complicat a l'equip català que el jugava. La veu en *off* ha dit: “El partit se li ha posat molt *coll amunt*”. Quan una cosa se'ns posa de cara, diem que ja ho tenim *coll avall*, però, de debò, ¿s'ha dit mai que una cosa se't posa *coll amunt*, a part de la vomitada? ¿No devia voler dir el periodista que ho relatava que, a l'equip en qüestió, el partit se li havia posat *costa amunt*? Podríem pensar que ha sigut només una equivocació puntual, però la veritat és que ja ho he sentit unes quantes vegades en els últims temps i quan les bestieses es posen de moda no hi ha qui les desarreli.

COL·LOCAR

¿Una llengua de ionquis i d'“enxufats”? Ja ningú *posa* ni *situa*. Sigui el que sigui, tot es *col·loca*. Des d'un gerro fins al nebot.

COL·LAPSE

Vegem què en diu el diccionari de l'IEC, de *col·lapse*: 1 m. *Síndrome caracteritzada per un descens ràpid de la tensió arterial acompanyada d'insuficiència circulatòria aguda perifèrica.* 2 m. *Paralització provisional de les activitats econòmiques, polítiques, etc.* 3. **col·lapse gravitacional** *Contracció d'un objecte celeste que es produeix quan l'atracció gravitacional de tota la massa cap al centre supera la força generada per la pressió de la matèria.* Res més. Ho transcriu perquè no fa gaire vaig sentir en un "Telenotícies" que la canalla d'una escola havia mort o quedat atrapada pel *col·lapse* de l'edifici. ¿*Col·lapsar-se* ho podem admetre com a sinònim d'*ensorrar-se*, d'*enfonsar-se*? (V. **esfondrar**). Ho pregunto als savis: ¿si un castell de sorra fet per uns infants a la platja *s'ensorra* puc dir que *ha col·lapsat*?, ¿i un castell de cartes, si cau, és que ha tingut un *col·lapse*? Ara ja vaig pel carrer amb por que qualsevol edifici faci un *infart* o tingui un *vessament del terrat*.

COLPEJAR / COLPEIG

L'amic Fulquet em fa notar que, com passa amb la *pilota* (V. **pilota**), hi ha partits sencers en què els jugadors no *xuten* ni un sol cop, perquè només fan que *colpejar* la bimba, la bola, l'esfèrica —això de la denominació de l'objecte *colpejat*, a gust del "relator" —. És a dir, en cap moment, o molt poques vegades, fan un *xut*; molts *colpejos*, però pocs *xuts*. No és estrany, doncs, que es facin pocs gols. Sense *xutar*, la pilota no entra a la porteria. A més a més, ben mirat, *xutar* implica projectar la *pilota*. En canvi, *stricto sensu*, *colpejar* algú o alguna cosa —bimba, bola, esfèrica, o manifestant— implica semànticament unes intencions agressives que el simple *xut* no té.

COM A MOLT

La traducció de l'expressió castellana *como mucho*, si se'm permet la brometa fàcil, és *menjo molt* i no pas *com a molt*. Ho, ho. Perquè en català, d'aquest *com a molt*, en diem *com a màxim*, *a tot estirar*, *tirant llarg*, etc.

COMARQUES AMB ARTICLE: UN CAS, LA CERDANYA

Fa uns anys, un periodista de la televisió catalana per referir-se a *la Cerdanya* va dir *Sardenya*. Eren temps en què els espectadors televisius anaven aprenent que, llevat d'*Osona*, *Garraf* i *Terra Alta*, totes les altres comarques portaven article. Més tard, les autoritats lingüístiques van decidir que també havia de ser *el Garraf* i *la Terra Alta*. Així, doncs, només quedava orfe d'article la comarca d'*Osona*. ¿Per què ho dic tot això, a part

de per amanir-ho una miqueta? Perquè, després de tant temps de dir i repetir els lingüistes dels mitjans als locutors això dels articles de les comarques, encara hi ha qui, com si sentís ploure, literalment, es refereix amb insistència a la comarca pirinenca de *la Cerdanya* sense article. Per exemple: “Avui ha bufat amb força el vent a *Cerdanya*”. I tant, se n’ha endut l’article i tot.

COMPARTIR (com a bons parlants)

Autora: Mercè Ubach

Quan el meu fill Mateu era petit, solia dir “aquest cotxe no *li* vull compartir al Miquel”, i a mi aquesta barbaritat em semblava una delícia infantil, com el dia que va dir, d’una sangonosa figa esclafada al terra del jardí: “Ja està matada!” Lluny de ser corregides, aquestes troballes pròpies d’un coneixement imperfecte de la llengua eren aplaudides i celebrades pels seus pares. Potser per ingènua, en cap moment se m’havia acudit que algunes de les coses que deia malament les havia après a l’escola. És el cas del verb *compartir* usat en forma pronominal, que trobo sovint en els textos que corregeixo. Avui, sense anar més lluny: “*Us he compartit la carpeta...*”, que hauria de ser: “He compartit *amb vosaltres* la carpeta...” (Passa el mateix amb l’ús transitiu del verb parlar, que fa dir: “Això *ho* parlaré amb la Maria”. “N’haig de parlar amb la Maria”, i amb això s’ha de ser intransigents, vull dir, perdó, intransitius.)

COMPOSAR / COMPONDRE

¡Que poca gent que se les sàpiga *compondre* amb això del català! La majoria no sap ni *com posar-s’hi*. Passin-me’n el joc. Ho dic perquè amb aquests dos verbs, *compondre* i *composar*, hi ha un embolic fenomenal, però si ens mirem què vol dir *composar* de seguida en traurem l’entrellat: *imposar arbitràriament (a algú) una contribució, una multa, etc.; captenir-se (amb algú) fent-lo anar dret, imposant-li la nostra voluntat, fent-li creure el que volem; arbitrar*. Com es pot comprovar, res a veure amb l’habilitat artística de *compondre* una peça musical o un quadre. Repeteixin amb mi: el compositor *compon* (no pas *composa*). Bé, de fet tothom se les *compon* com bonament pot. Com diu l’amic Fulquet: “Vés-te’n, Anton, que el que es queda ja es *compon*”.

CONTEMPLAR

Autora: Mercè Ubach

La locució “per extensió” que fan servir els diccionaris per referir-se a l’ampliació del significat d’algunes paraules designa un fenomen que és bonic d’observar; o fins i tot de *contemplar*, que vol dir observar «un objecte absorbint-se en la seva vista». Una forma amb un determinat sentit literal, per exemple *escó* (banc llarg amb respallier

ample), es presta a aixoplugar un concepte, *escó*, amb el qual comparteix algun tret (el lloc on s'asseuen els parlamentaris), que al seu torn pot acollir una altra noció més abstracta, *escó* com a representació obtinguda en unes eleccions, amb un vincle potser no tan evident amb la forma primitiva. Ara que les cadires d'un sol ús (d'Ikea) han substituït els bancs de fusta massissa de les masies d'abans, i que cada dos per tres anem a eleccions anticipades, l'ús més abstracte s'imposa al concret, i molts ja no saben què és un *escó* (en el sentit de la paraula mare). He dit que el fenomen és bonic, perquè el que la llengua fa amb paciència mineral al llarg dels anys és molt semblant al que fan els poetes quan els ve el rampell: aixoplugar sentits nous.

Però, de vegades, ens topem amb l'abusiú ús "per extensió" d'alguns verbs, que cedeixen el seu ús recte a sentits figurats delirants. Fixem-nos en la pràctica contemplativa. *Contemplareu* la vida passar o el vol d'una mosca si aneu uns dies al monestir cistercenc de Leyre, o als passadissos d'un congrés qualsevol. En canvi, mireu de no contemplar en els casos següents: "La llei contempla...", "El claustre contempla mesures...". És millor dir que "la llei *preveu* o *recull*", que "el claustre *considera*".

Si eviteu aquests *contemplar* sense *contemplacions*, algú podrà dir de mi que sóc una correctora "molt *contemplada*", és a dir, aviciada pels seus corregits. Segons el diccionari normatiu, *contemplar* és –a més "d'esguardar atentament"– "donar (a algú) tots els gustos, totes les satisfaccions".

CONVIDAR / INVITAR

Com apunto a l'entrada **casament / boda** (V.), el verb *invitar* també era per mi ben rar. A casa *convidàvem* o ens *convidaven*, i no pas a *bodes*, sinó als *convits* de casament o noces, de comunions, de batejos, etc. Encara ara no *invito* mai, i no pas per gasiveria; quan tot sovint, massa, em rasco la butxaca a l'hora de pagar les consumicions en vista de la passivitat monetària dels altres entaulats, jo *convido*, i aleshores són els meus *convidats* i no pas *invitats*. Però, com que la perfecció no és possible, quan em *conviden* a algun acte, sempre ho fan amb una *invitació*. Con diria Hegel, *contradictio est regula veri, non contradictio, falsi*.

COP DE TEATRE / COP D'EFECTE

Suposo que sota els efectes creatius puyalescos —la síndrome Puyal és allargada, com "la sombra del ciprés" de la novel·la del senyor Delibes—, un bon jan televisiu que retransmetia, sense transmetre gaire, un esport de motor es va entestar a qualificar de *cop de teatre* qualsevol *cop d'efecte* de l'equip que fos, com canviar rodes de pluja o de calor, toves o dures, abans que ho fessin els altres o fer benzina dues voltes abans de les previsible, etc., per treure avantatge d'aquestes operacions. Del *cop de teatre* en feia emblema, ben bé com si fos el seu logotip verbal distintiu, fins al punt d'aplicar-ho als accidents, que a les televisions i ràdios també es titllen sovint d'*espectaculars* (V.

espectacular), tot i que més aviat s'haurien de qualificar d'*esgarrifosos*. Vegem que en diu l'IEC de la locució tan cara al nostre locutor: *Cop de teatre. Acció, resolució, d'efecte, inesperada*. ¿Vostès creuen que un accident, que de vegades fins i tot costa la vida al corredor i que evidentment no està previst en cap pla per sorprendre el públic ni el contrari, es pot descriure com un *efecte teatral*? Allò que en diuen: deshumanització, retrocés antropològic.

D

DEMPEUS

“Ponerse en pie”, ¿com ho podríem traduir en bell catalanesc? “Poseu-vos en peu o de peu” no pot ser, perquè aquest “en peu o de peu” és un calc de l’“en pie” castellà. Aviam, aviam... Mira, el diccionari de locucions i frases fetes diu: *en pie / dempeus*. Ja està, doncs: “Poseu-vos *dempeus*”. Un emfàtic i embafador “poseu-vos *dempeus*” que després la canalla transformarà en “fiqueu-vos *dempeus*”; però, tant se val això de “ficar-se”, perquè l’important era no dir “en peu o de peu”. Bé, m’*aixeco* de la butaca i em *poso dret*, cansat de tants *dempeus* com sento: “el públic rep els jugadors *dempeus*”, “el públic, *dempeus*, celebra el gol”, “els espectadors, *dempeus* a les seves localitats, xiulen l’himne espanyol”. ¿No hauria quedat més bé amb un *dret* o *de peu dret*, com se n’ha dit sempre? Mirin si n’és la cosa de bèstia que, almenys un cop, he sentit dir als mitjans “soldats *dempeus*” per referir-se a la infanteria, als soldats *de peu*. Com que diuen que “de peu” no es pot dir, ¿oi? (Un comentari personal: simpatitzant com sóc dels “cupaires”, em va sobtar molt negativament que un grup que es diu Candidatures d’Unitat Popular fes servir el terme *dempeus*, tan poc popular, tan postís, com a lema d’una campanya. Companys, sisplau, sempre *drets*, ¡ben *drets*!)

DESAR

Cada dia més, la gent *guarda* una peça de roba a l’armari, *posa* (o *col·loca* –**Veure**–) un gerro o un llibre al prestatge corresponent o *fica* uns papers al calaix. Tothom s’hauria de gravar al cervell aquell títol d’un poemari de J. V. Foix, un dels més grans poetes catalans i europeus de totes les èpoques, que diu *Desa aquests llibres al calaix de baix*. Sí, *desa* això a l’armari, al prestatge, al calaix. Un advertiment final als desendreçats: *desar* no és sinònim d’*entaforar*.

DIA CRÍTIC

Un cop més —i ja en van...—, la Secció Filològica de l’IEC desatén les seves funcions “científiques” i cedeix a pressions lingüístiques poc fonamentades. Segons diuen, amb l’última revisió ortogràfica de la nova gramàtica que s’ha començat a publicar ha decidit tirar pel dret en certes qüestions com la dels *diacrítics* perquè uns quants professors han fet pressió per simplificar l’ortografia en vista de les faltes que comet l’alumnat. Es veu que han considerat que mort el “gos” (les marques ortogràfiques), morta la ràbia (la nefasta ortografia a les escoles). I això és el que fa aquesta descurança científica a l’hora de prendre decisions: ¡ràbia! ¡Sí, ràbia de la bona! ¿S’han parat a

pensar què “significarà” pel que fa a les “significacions” literàries certes indistincions gràfiques? ¿Han pres la decisió sense analitzar acuradament què li pot suposar a la poesia catalana, per exemple, la seva resolució ortogràfica? ¿La volen empobrir de possibilitats significatives? ¿Què faran quan es trobin havent de convertir a la nova ortografia Foix, Riba, Espriu, Solà, Sampere, etc.? Sentits abstractes i absoluts es perdran totalment, perquè precisament en la semblança gràfica, però no pas fonètica, es basen molts jocs poètics que s’han fet i que es fan. Els en posaré un exemple del meu llibre *Cap nom del món* (Edicions del Buc, 2015), un exemple que m’amoïna de debò, perquè considero que amb la nova ortografia ja no podré fer matisos d’aquest caràcter:

*No hi ha res insondable en el silenci.
En el silenci no hi ha rés.*

Els membres de la filològica, capitanejats per la senyora Cabré, ¿estan de debò disposats a fer-nos renunciar a aquesta mena de subtilitats de sentit de què la poesia és plena? ¿La possibilitat de titular un llibre com a *Rés* ha de quedar en res? ¿Les Mireies Calafells futures han de renunciar a la distinció significativa del poema de la Mireia Calafell actual titulat precisament “Diacrític”?:

*dona dóna dona dóna
dona dóna dona dóna
dona dóna dona dóna
dona dóna dona dóna
dona dóna dona dóna*

*que violent és un accent
quan no fa prou diferència*

Posin-lo sense l’accent distintiu, *diacrític*. ¿Què me’n diuen? Demano des d’aquí, doncs, a la Filològica que s’ho repensi i que ens estalviï aquesta sèrie de rectificacions ortogràfiques que empobreixen les possibilitats expressives de la nostra llengua i que tots plegats acabarem lamentant. Com un *dia crític*.

DILUIR, DISSOLDRE

A l’època del Sindicat d’Estudiants, a finals dels 60 del segle XX, recordo que en una manifestació estudiantil a la Rambla vaig assistir, això sí, amb la por al cos, a una mostra de com n’eren, de rucs, de toixos, els “números”, que en deien, de les forces d’ordre públic, conegudes com a “grisos” per la vestimenta, encara que el qualificatiu també els hauria escaigut perfectament per les seves poques llums. Després de dispersar-nos a cops de porra, el comandament de l’operatiu va donar l’ordre als agents de *dissoldre* els grupets que quedaven aquí i allà. Amençadors, amb la porra en alt o amb la mà a la pistola, anaven cominant els últims manifestants encara agrupats a marxar del lloc amb crits de “disuélvanse”. Doncs bé, un dels “números”, amb cara de molt males puces, es va acostar a un manifestant —de resultes de les corredisses,

s'havia quedat sol i dissimulava mirant un aparador— i amb veu estentòria li va etzibar un “¡disuélvase!” que va ressonar ben fort. L'espant del pobre al·ludit, que no devia saber com fer-s'ho —això de *dissoldre's*—, els puc ben assegurar que va ser descomunal. I no m'ho invento; hi vaig assistir personalment, perquè jo també dissimulava per allà a la vora. ¿Per què ho explico tot plegat? Doncs perquè un d'aquests dies de febrer del 2021 de manifestacions per Pablo Hasél i la llibertat d'expressió, un reporter televisiu va concloure el seu directe de la protesta dient que els manifestants ja s'havien *diluit*. Com es veu, a sobre de no millorar, anem enrere. La ruqueria ha passat de la policia franquista al periodisme. Si abans un manifestant es podia *dissoldre*, ara també es pot *diluir*. ¡Manifestants solubles! Per això el “neoandalús” Enric Millo ha dit fa poc que ni porres ni foam, ¡tanqueta del canó d'aigua! “Una ducha siempre viene bien”, ha piulat a twitter, sobretot si ens *dissol*. Un visionari. Però no sé jo si se n'adona, que volent “dutxar” els manifestants no fa més que incubar semànticament l’“ou de la serp”.

“DOBLETS”, COM AMAGAT/OCULT O ENSENYAR/MOSTRAR

¡Qui estigui lliure de culpa que tiri (V. **tirar**) la primera pedra! ¿Per què ho dic això? Doncs perquè, com m'indica l'amiga escriptora i lingüista Mercè Ubach, el fenomen esotèric que fa que anomenem habitualment una cosa o una acció d'una manera i a l'hora d'escriure-ho ho designem amb un sinònim menys usual —fenomen que ja he denunciat en algunes d'aquestes entrades— està més estès del que ens sembla, gairebé com una plaga, i ja és tan corrent en la nostra literatura que em penso que ni ens n'adonem, fins al punt que, encara que ens desagradi, sovint hi ensopaguem. Per això dic que no seré jo qui tiri la primera pedra contra ningú més enllà d'advertir-ho com una síndrome que ens ataca sense adonar-nos-en. Segurament, en aquest blog n'hi ha alguna *mostra oculta*. La Mercè em reviu el problema amb aquestes paraules anotades com a comentari al blog: “Sensacional, Carles! Ara voldria una entrada sobre els doblats “amagat/ocult”, “ensenyar/mostrar”, en què la forma més neutra i natural es veu desplaçada per l'equivalent presumptament més culte, quan de fet és l'equivalent de la forma castellana. Fas entrades a demanda?” Fins aquí la Mercè. Jo, en pla bíblic, responc: “Demaneu i us serà concedit”.

DONAR / FER UN PETÓ

Els catalans no tenim petons com qui té una bossa de caramels i en va *donant*. Pels catalans cada petó és un acte tan creatiu que cada cop el *fem* de cap i de nou.

DONAR VERGONYA

Agafant-ho en el sentit recte, si la *vergonya* fos cosa que es pogués donar, per exemple, a la premsa espanyola pel que fa a la informació del procés als polítics catalans, doncs *donar-n'hi, de vergonya* seria correctíssim, i necessaríssim, però resulta que, en el sentit que es fa servir, amb una *vergonya* intangible que *es té* o *no es té*, en català diem que tal cosa ens *fa vergonya*, per exemple, la informació de la premsa espanyola sobre el procés als polítics catalans, que “*da vergüenza ajena*”.

D'UNA VEGADA PER TOTES

Recordin *d'una vegada per sempre* que *d'una vegada per totes* és *d'una vegada per sempre*.

E

EMBUTXACAR-SE

Sento que un periodista diu que tal jugador *s'ha embutxacat* els aficionats. ¿Com? ¿S'ha dit mai això o sóc jo que vinc d'Arbeca? Del fet d'agradar o caure bé, a Arbeca sempre se n'ha dit "*posar-se algú a la butxaca*". *Embutxacar-se* té un sentit menys amable, sovint fregant el delictes.

EN BREU

"Ho sabrem *en breu*", llegeixo al diari, i això em fa pensar en tantes i tantes vegades que ho sento dir per televisió i com també s'ha estès en els parlars més o menys oficials. Quan una cosa sabem que havia de passar al cap de poc temps, sempre havíem dit *aviat*, o si la cosa era peremptòria, *molt aviat*, o *de seguida*. El govern confirmarà *en breu* el nomenament de tal conseller", "*En breu* se sabrà si el Barça fitxa o no el jugador holandès". Posin-hi *aviat* o *molt aviat* en comptes d'*en breu* i veuran com de cop se'ls desencarcarà la frase.

ENCONTRE

¿Tant envejàvem els castellans i el seu "*encuentro*" que havíem de rebuscar al diccionari per trobar que en català també teníem *encontre*? ¿De veritat que no podíem passar dient *trobada* a la *trobada* i *partit* al *partit*? Si mai em convoquen a un *encontre*, ni em dono per al·ludit.

ENFADAR per RENYIR

Aquesta barbaritat que ara exemplificaré encara no l'havia sentit mai, i faig vots perquè no s'escampi! Un autèntic petimetre de les tertúlies esportives, d'aquells que gasta posat de saber de què parla, ens etziba amb la seva prosòdia de perdonavides periodístic: "Que el Barça estigui en una temporada de transició no està *enfadat* amb el fet que hagi de guanyar contra equips menors." Pobre, potser sí que sap de què parla, però no sap pas què es diu.

ENRETIRAR / RETIRAR

Sentit a una periodista televisiva: “L’Ajuntament va *enretirar* el monument fa uns anys”. Sents això i et dius: “¿A veure cap on el van *enretirar*?” I t’ho mires i t’ho mires i el monument no apareix per enlloc. Penses: “Sí que el van *enretirar* lluny”. Tant, es veu, que el tal monument va acabar *retirat* de la via pública i ara és als magatzems municipals. A veure si ens entenem: si la reportera decideix escombrar la pols de sota un moble, l’*enretira*; si el que vol es fer-lo desaparèixer, el *retira*. ¿Ho hem entès tots? ¿També els periodistes?

ENSORRAR, ENFONSAR, CAURE, ANAR A TERRA, CEDIR

Ara ja fa una colla d’anys, quan encara treballava de corrector a TVC, arran de la caiguda d’un edifici i de l’esvoranc obert al solar on s’aixecava, durant uns dies es van desplaçar a l’escenari del desastre diversos companys periodistes per cobrir —com fa el toro amb la vaca— la notícia. Com que, a mesura que tornaven, ens passaven a corregir els textos que contenien la informació obtinguda, vaig voler saber de viva veu com havien anat les coses. Tots els periodistes amb què vaig parlar van fer servir diverses expressions per explicar-me la caiguda de l’edifici: “s’ha *ensorrat*”, “s’ha *enfonsat*”, “ha *caigut*”, ha *anat a terra*”, “ha *cedit*” ... Com deia, varietat de maneres de dir-ho i totes ben corrents i correctes. Doncs bé, i n’hi ha proves documentals, cap d’ells les va fer servir a l’hora de redactar la notícia. Per escrit, tots sense excepció van fer servir el verb *esfondrar*. L’escola catalana com a creadora de Doctors Jekylls i Mistres Hydes lingüístics.

ENTRE PARÈNTESIS / ENTRE GUIONS

Tots sabem què vol dir que una cosa va *entre parèntesis*. Vol dir que *parèntesi* obert, *parèntesi* tancat. Però no sé pas d’on caram ha sortit la moda d’obrir només el *guió* i no tancar-lo quan va seguit d’un punt, sigui seguit o final. Sembla estrany, perquè encara diem que una frase ha d’anar *entre guions*. ¿Algú em pot explicar l’enigma que s’amaga rere una decisió així, d’obrir *guió* i deixar-lo obert? ¿Per què s’han de tractar els *guions* de manera diferent que els *parèntesis*, quan pocs, molt pocs, sabrien dir-ne el perquè de fer servir els uns o els altres? ¿Per què hem de fer una cosa amb els *guions* que ens repugnaria haver-ho de fer amb els *parèntesis*? ¿És cert que va ser Joan Solà l’introduïdor d’aquesta confusió innecessària? Rectifiquem-ho, perquè obrir una cosa —una porta, un armari, un calaix, uns guions— i no tancar-la és de mala educació.

EQUIVOCACIÓ

“El jugador ha *errat* la passada”, “un greu *error* polític”, “una opció *errònia*”, “he comès una *errada*”, etc., etc. ¿S’hi han fixat, que als mitjans de difusió, tot i els múltiples disbarats amb què sovint ens il·lustren, no s’*equivocuen* mai? No sé quan es devia posar de moda això d’*errar*-ho tot, això sí, sense cometre mai cap *equivocació*. En canvi, jo, ja des de ben petit, potser perquè no he sabut pronunciar mai la “r” vibrant, m’*equivoco* sempre.

ESCALFAR

Quan els jugadors de l’esport que sigui, abans de jugar un partit o abans de començar-se a entrenar fort, feien els exercicis anomenat d’*escalfament*, per fer pujar a poc a poc la temperatura del cos i evitar d’aquesta manera possibles lesions causades per un esforç violent de fred en fred, es deia que els jugadors *escalfaven*. Ara el diccionari ha admès *escalfar-se* en aquest sentit. ¿Valia la pena? Trobo que l’ús d’*escalfar* i d’*escalfar-se*, que té altres sentits prou coneguts que per pudor no especificaré, era ben distintiva. Ara no podem jugar amb allò de “Messi *escalfa* a la banda” i “Sergio Ramos s’*escalfa* al camp”. Ara tothom no fa res més que *escalfar-se*.

ESCLARIR / ACLARIR

¿De debò que no podíem passar sense posar en circulació aquest verb *esclarir*, que no aporta res al verb *aclarir*? No sé si és una simple impressió meva, però d’un temps ençà només sento i llegeixo als mitjans, i ara també als llibres, aquest *esclarir* com a espècie depredadora dels usos corrents i de sempre del verb *aclarir*. ¿No serà que, cada cop més castellanitzats, a l’hora d’escriure es pensa en *esclarecer*?

ESCOLTAR / SENTIR

—¿Has *escollat* quin soroll més bèstia? Ha sigut com si esclatés una bomba.
—No, la veritat és que no *he escoltat* res.
—¿Com pot ser que no ho *hagis escoltat*, si ha petat com si fos aquí mateix?
—Doncs no, *escoltar* no *he escoltat* res. Sí que he *sentit* una explosió molt forta. Ara miraré d’estar atent i *escoltar* si se’n *sent* cap altra.

—¿Em *sents* o no em *sents*?
— ...
—¿Em *sents*? Doncs *escolta’*m bé.

ESPECTACULAR

Adjectiu amb què a les ràdios i televisions es qualifica sistemàticament qualsevol accident, sigui amb víctimes o sense. A part que aquest *espectacular*, molt *ad hoc* a la societat de l'espectacle, ha desplaçat completament *aparatós*, jo m'estimaria més que els accidents, en una mostra de pietat humana, es qualifiquessin d'*esgarrifosos*, *esfereïdors*, *espantosos*, *terribles*, *paorosos*, *terrorífics*, *horrorosos* i altres adjectius d'aquest ordre que expressen amb exactitud l'horror humà enfront de la desgràcia. Sisplau, no convertim el dolor de les i per les víctimes en un videojoc *espectacular*.

ESTAR A PUNT / SER A PUNT

Com que la llengua catalana, en mans dels grans sacerdots, ha tirat a essencialista, sembla que el verb *estar* sempre s'hagi de fer perdonar pel verb *ser*. Tant és així que aquest pobre i humil *estar* fins i tot es veu desplaçat de llocs que hauria d'ocupar de ple dret, com en el cas que proposo. ¿Què s'ha de dir i escriure: *estar a punt* o *ser a punt*? ¿"Tot és a punt" o "tot està a punt"? Per sortir de dubtes posem-ho en un altre temps verbal: "La bomba *ha sigut a punt* d'esclatar", ¿oi que no els sona bé? Els espavilats de les essències diran que amb *ha estat* quedaria perfecte: "La bomba *ha estat a punt* d'esclatar". És cert, però en aquest cas queda perfecte perquè *estat* és el participi d'*estar* i no pas de *ser*. (Un altre dia parlarem dels inconvenients que dos verbs tan essencialment diferents comparteixin participi, sobretot quan el verb *ser* té altres alternatives, com *sigut*.) En conseqüència, quan escrivim aquesta expressió en qualsevol altre temps verbal, hi haurem de posar les formes del verb *estar*: "tot està a punt", "no és amoineu, tot *estarà a punt*", "tot *estava a punt*, però ho vam deixar córrer a última hora", etc.

ESTAT / SIGUT

Defensa aferrissada de l'adopció de *sigut* (o *set*) com a participi de *ser*, en clar detriment d'*estat*, que ha de quedar només com a participi d'*estar*. La confusió que genera un mateix participi compartit per dos verbs, ¡i quins dos verbs!, per mi justificaria de sobres l'adopció per part de l'acadèmia de la diferenciació. Sobretot el llenguatge conceptual ho agrairia: *ser* (essència), *estar* (contingència).

EXPLOSIONAR

¿Fa cap falta aquest verb? ¿Quina diferència aporta a *explotar* i *esclatar*? ¿Qui ho escriu potser hi veu un matís de voluntat? Però, ¿és un matís real? Si diem "els artificiers *han explosionat* l'artefacte", ¿aquest *explosionar* ja porta el *fer* de la voluntat de *fer-lo esclatar* o *explotar*? ¿O és una falsa impressió i també hi hauríem de dir *fer explosionar*? Insisteixo:

¿fa cap falta aquest verb? ¿No en tenim prou i de sobres amb *explotar* i *fer explotar*, amb *esclatar* i *fer esclatar*? Tanta inflació lingüística encara ens *explosionarà* a la cara (jep!, V. **rostre**) i sentirem temps a venir que algun locutor que haurà sentit tocar campanes en l'assumpte de la lluita de classes ens parla d'*explosionats* i *explosionadors*.

F

FEINA

Davant de les conseqüències dramàtiques de la crisi, entre les quals hi ha l'atur en un lloc preeminent, reivindico la humil paraula *feina*, perquè la majoria de la població no demana gaire més. O tenir-ne o conservar-la. Però aquest terme tan discret, aparentment tan poca cosa pels poderosos, s'està perdent com a paraula i com a cosa a què fa referència, fins al punt que els que encara tenen esperança de trobar-ne cap busquen un *treball* com qui diu inexistent. Fins i tot hi ha una colla de senyors importants que, sota el nom de Foment del Treball, es dediquen —oh, paradoxa— a destruir-ne amb comiats a preu regalat. ¿No serà això de “follar-se” empleats de cent en cent, l'ERÒtica del poder? No és estrany, doncs, que tants i tants joves al sortir amb les mans buides de les ETT, desorientats per la pèrdua del nostre benivolgut vocable i el que expressa, no vagin pas a la *feina*, sinó a la *tasca*.

FER o CAUSAR MORTS

Sempre m'he quedat parat quan he llegit o sentit que l'atac *ha fet o causat tants morts*. ¿Es pot *fer un mort* o *causar-lo*? ¿Com *es fa* o com *es causa un mort*? És molt més lògic dir simplement que en l'accident, el tiroteig o l'atemptat “hi ha hagut tants morts”, o que “hi han mort tantes persones”. ¿D'on ve, doncs, la confusió que porta el periodista o el locutor a dir-ho com si res, fins al punt que quan l'hi intentes explicar, i ho dic per experiència als mitjans, no t'entén ni fa l'esforç d'entendre't? I mirin que n'és, de fàcil: es pot *fer* (bé, això de *fer* ho trobo una mica rar, però suposo que ve d'allò de “*fer una mortaldat*”) o *causar una mort*, o dues o les que siguin, això sí, però no pas *un mort*, o dos o els que siguin.

FRASEOLOGIA NÈCIA

“El Sevilla s'inventa un contraatac de manual” (23-II-2019)

Comentari: ¿Allò que és de manual es pot inventar?

“Ho van anar a celebrar l'equip, els familiars i els *hooligans*” (19-III-2019)

Comentari: Els pobres aficionats que s'alegraven del triomf, reduïts a fanàtics o vàndals.

“A l'abril una gota val per mil”

Comentari: Adaptació barroera i oportunista, en vista de l'escassetat de pluja, de la frase castellana “En abril aguas mil”.

“El Barça guanya a Manchester amb un gol en pròpia porta”

Comentari: Redactada així, la frase ens diu que el Barça va guanyar marcant-se un gol a la seva porteria.

“Aquesta propera nit plourà a tot el país”

Comentari: ¿Què hi fa aquest “propera”? Qui la diu és com aquells que portaven elàstics i cinturó per no perdre les calces. ¿Que potser no hi ha prou elements amb “aquesta nit plourà” per saber que serà la “propera”?

“L’única línia vermella és el rigor”

Comentari: O sigui que les coses fetes amb rigor n’estan excloses. ¿Ja és això el que es volia dir o era tot el contrari, que la línia vermella és la falta de rigor?

FRASES TOP TEN D’INCORRECCIÓ (sentides o llegides als mitjans)

- 1 – La tribuna s’ha vingut a baix, l’estadi està que es cau. (També: El jugador s’ha vingut a baix.)
- 2 – Ha quedat estrujat amb la panadera que s’ha donat.
- 3 – Te les tindràs que veure i desitjar.
- 4 – Va esbotzar un somriure.
- 5 – El jugador ha demostrat tenir molt mals modals.
- 6 – No era del seu agrat.
- 7 – Sense ningú motiu
- 8 – Va posar l’estadi potes enlaire.
- 9 – Un espectacle botxornós.
- 10 – Amb una facilitat asombrosa.
- 11 – Una victòria aplastant.
- 12 – Et treu d’apurus. (Anunci televisiu.)
- 13 – Té tocat l’hombriu.
- 14 – És una mica chaqueteru.
- 15 – Sempre ens vénen amb el mateix cuentu.
- 16 – Un bonic colorit.

G

GAIRE / MOLT / MASSA

Llegim i sentim coses com “de curses així, no n’hi ha pas *moltes*”, “no és *massa ric*”, “últimament no té *massa gana*”, “aquestes estudis no tenen *moltes* sortides”, etc. Cada cop sovintegen més, per no dir que ja són preponderants, aquesta mena de frases amb el *molt* o el *massa* fent les funcions adjectives o adverbials de *gaire*. És una llàstima. És com si això de la llengua no ens importés “ni poc ni *gaire*”.

GESPA

Vegi’s HERBA / GESPA

GOLA

Quan diem que tenim *mal de coll*, qualsevol catalanoparlant amb dos dits de seny sap que tenim irritada la zona de la faringe, perquè, si tenim torticoli, per exemple, direm de natural que “ens fa mal el o al coll”, no pas que tenim *mal de coll*. El *mal de coll* sempre és intern. ¿Fa cap falta, doncs, dir com no s’havia dit mai que tens *mal de gola*? Sisplau, a l’hora de parlar i escriure no sigueu *engolats*. Fa lleig. I més si mirem altres expressions com *escurar-se el coll*, *tenir una cosa coll avall* o *a mig coll*, *no passar del coll*, etc. O *tenir veu de coll*. Em penso que l’únic ús popular que té *gola* és allò de “fosc com *gola* de llop”. No us mireu tant la “*garganta*”, doncs, i penseu com el pediatre, quan estàveu empiocats, els deia als pares: “Aquesta criatura té el *coll* molt irritat”. Bona nit i tapa’t.

GRATIS, GRATUÏT

M’agrada molt que tot sigui *gratis* o *gratuït*, però encara més si és *de franc*.

H

HAVER DE

Qualsevol que vegi aquesta entrada pensarà d'entrada (he, he) que s'hi tractarà de l'ús tan estès del calc castellà *tenir que* en comptes de la forma genuïna catalana d'*haver de* i, per extensió, de si també és admissible en bon català *tenir de*. Però de res de tot plegat vull parlar aquí, perquè ho considero prou comentat i debatut per gent més sàvia que no pas jo. Si ara surto amb l'*haver de* és per l'ús subreptíciament ideològic que se'n fa als mitjans de comunicació, un ús segurament fins i tot inadvertit per molts dels mateixos redactors de la notícia. Aquest ús ideològic de l'*haver de* s'està tornant a fer patent aquests dies de protesta (d'*aldarulls*, en diuen, també amb intencions criminalitzadores), un cop més contra les sentències injustes dels tribunals espanyols. Doncs bé, quan els mitjans ens informen de l'*actuació repressiva policial* (¡esclar que això els periodistes no ho qualifiquen d'aquesta manera!), sempre fan anar aquest *haver de* (d'obligació, de necessitat, com si ens diguessin que no s'hi podia fer res més); així ens fan saber: "La policia *ha hagut* d'actuar...", "la policia *ha hagut* d'intervenir...", "la policia *ha hagut* de carregar...", "la policia *ha hagut* de disparar..." (entengui's per "policia" qualsevol cos d'ordre públic dels que coneixem, i que en són uns quants). ¿Per què l'informador no es limita a l'estricta neutralitat descriptiva dels fets? "La policia *ha* actuat, *ha* intervingut, *ha* carregat, *ha* disparat..." O dit a la inversa. ¿Per què no se'ns diu mai que "les persones concentrades *s'han hagut* de manifestar contra l'atac a les llibertats que suposa la sentència", "els manifestants *han hagut* de llançar pedres en vista de la violenta càrrega de la policia", etc. L'objectivitat o és total o és ideologia a favor d'uns i en contra dels altres. Aquest voler fer passar la policia com a defensora de l'ordre només ens diu que la policia és utilitzada pels poders per afermar el seu *statu quo*. El llenguatge, i tampoc aquest *haver de*, mai és innocent i per poc que hi gratem amb ull crític sempre ens ensenya... les hegemonies.

HERBA / GESPA

És proverbial la confusió general que hi ha entre aquests dos termes, fins al punt que ja se'ls fa sinònims i s'utilitzen sense cap rigor. Però només ens hem de parar a pensar una mica i veure'm que el terme *herba* inclou *gespa*, però no al revés. Per tant, podem ponderar el bon o mal estat de l'*herba* d'un camp de futbol o també alabar o denigrar les condicions de la *gespa*, que és una manera d'estar tallada l'*herba*. El que en canvi queda absolutament idiota és que algú vegi un camp sembrat que verdeja i en digui que ja comença a sortir la *gespa*. A la naturalesa, no n'hi ha. Per exemplificar-ho podria agafar molts exemples dels programes esportius dels mitjans de comunicació que fan usos irrisoris dels dos termes. Però em limitaré a un sol exemple perquè crec que és el *top ten* dels que ara recordo. Encara no fa gaire, un cromanyó dels que corren per les tertúlies esportives i no esportives dels diversos mitjans es va referir al llegat de la

junta de Bartomeu amb una gracieta amb pretensions històrico-culturals deplorable. Va dir que havien deixat el club com Àtila deixava la *gespa*: arrasada fins al punt de no tornar a créixer. ¡Déu meu! D'una sola tacada, feia anar a peu el cabdill dels huns —tot i que me'n moro de ganes, no faré la gracieta dels *halties*—, i no a cavall, que és el que assolava el terreny, i a més l'obligava a anar de l'Europa central a Roma suposo que fent malbé la *gespa* de les urbanitzacions, si és que al segle V n'hi havia enlloc, perquè a camp obert només hi devia trobar *herba*.

J

JUNT AMB

¿Aquest *junt amb* no els sona fatal? “En Tal dirigeix l’empresa *junt amb* Tal Altre”. ¿No els demana l’orella (v. **oïda**) un *juntament amb*, com si *junt* funcionés amb *a*, però no pas amb *amb*? Ara bé, si em volen fer cas i deixar-se de complicacions, crec que amb un simple *amb* faríem: “Tot això ho faig (*junt*) *amb* ell”.

L

LIDERAT, LIDERATGE

Fa uns anys fèiem servir la paraula *liderat* tant en el sentit objectiu com subjectiu. És a dir, tant era *liderat* anar primer d'una classificació com ser la persona més influent d'un col·lectiu, que com a *líder* n'exercia el *liderat*. Aquesta segona accepció s'ha vist que era millor anomenar-la *lideratge*. Una diferència que enriqueix els matisos d'una llengua. Però, dat i beneït, el pèndol ha anat a parar a l'altra banda: ara és igual anar el primer, per exemple, d'una volta ciclista que ser el ciclista més influent del moment. Tot és *lideratge*. Així veiem com als mitjans ja ningú fa la distinció entre el *lideratge* de Messi al Barça i el *liderat* del Barça en la classificació.

M

MANCAR / FALTAR

Aquest verb *mancar* és una de les fixacions dels mestretites. S'han obsessionat tant per fer-lo córrer, tot i que no s'havia dit mai, que ara te'l trobes als llocs més inesperats: "Manca poc per acabar el partit" (*matx* –**Veure**– o *encontre* –**Veure**–, en versió dels més ximplets), "ha mancat algun gol més", "Manquen tres dies per...". Com que em conec el personal, aviat sentirem dir que "Messi picarà la manca" o que "El professor li ha posat una manca d'assistència" o que "els alumnes fan moltes manques d'ortografia". ¡O el que ens mancava! Les senyores, il·lusionades o amoïnades, dient que han tingut una manca. O com diuen els pares heteropatriarcals als fills llenguallargs: "¡A mi no em manquis!" Ai, les manques de respecte.

MATX

Encara que algú no prou documentat en això del català es pogués pensar que *matx* és com s'escriu en català el famós *Mes de Mayo, el de las flores a María* i de les comunions ("pel *matx* cada dia un *ratx*"), doncs no. En realitat, és com en diuen alguns locutors, dels partits de futbol o de l'esport que sigui: "Ha sigut un gran *matx*". Sisplau, que tampoc ningú es pensi que *matx* és *matxo* dit i escrit correctament per allò de l'acabament en "o" que tan repugna al català, ¿oi?

MILLOR

Sense ser incorrecte, *millor* ha fet ben bé d'espècie invasora que, potser per influència de l'omnipresent *mejor* castellà, gairebé ha desplaçat l'ús de *més bé*. "Ella ho fa *millor* (*més bé*) que ell", "se sap la lliçó *millor* (*més bé*) que ahir", "et sentiràs *millor* (*més bé*) si fas exercici", etc. Sí, "més bé" és *millor* que *millor*. Quan *millor* substitueix *més bo* o *més bona*, o *més val*, la cosa ja fa pudor de socarrimat. "La coca de tal lloc és *millor* (*més bona*) que la de tal altra", "l'equip tal és *millor* (*més bo*) que tal altre", "*millor* (*més val*) que ho diguis", etc. Una recomanació, doncs: sempre que pugueu dir o escriure *més bé*, *més bo*, *més bona*, *més bons*, *més bones*, *més val*, és *millor* que ho feu.

MOLTS DE NOSALTRES, DE VOSALTRES, D'ELLS

Diu un locutor: “Els pagesos han demanat ajudes, perquè *molts d’ells* ho han perdut tot”. ¿Fa cap falta aquest *d’ells*? ¿No queda prou clar que són *ells* dient només *molts*? Així mateix amb *nosaltres* o *vosaltres*: “Els veïns hem (o heu) demanat més vigilància, perquè *molts de nosaltres* (o *de vosaltres*) hem (o heu) patit robatoris”. ¿No sobra també aquest *de nosaltres* (o *de vosaltres*)? Un bon estil, i més si pretén ser informatiu, ha d’eliminar tot el que és superflu per obtenir la màxima eficàcia comunicativa.

MOSTRADOR

Els viatjants de vetes i fils mostraven el mostrari no pas al *mostrador*, sinó al *taulell*, de *taula*, de les botigues (V. **tenda** / **botiga**) on anaven a buscar comandes (allò del “*pedido*”). És a dir, quan en qualsevol comerç ens atenen, ho fan des de darrere del *taulell*. Per això encara parlem de *saltataulells*, i no pas *saltamostradors*, per referir-nos als aprenents de botiga.

N

¿NO TROBES?

Aquest *¿no trobes?* amb què busquem l'assentiment al que estem dient del nostre interlocutor no els grinyola a les orelles (V. **oïda**). No seria millor un simple *¿oi?* o un *¿no et sembla?*

O

OÏDA

Quan de nen sentia algun cop això de l'*oïda* —el pare era metge—, em pensava, ruc de mi, enmig d'aquell mar de castellanismes deturpadors amb què ens havia negat el franquisme, que els grans estaven parlant d'algú que s'havia *fugat*. Encara que sigui una anècdota una mica agafada pels pèls, valgui com a recurs retòric, cridaner en la seva exageració, per introduir la meva fonda estranyesa quan es fa servir *oïda* més enllà del seu sentit com un dels cinc sentits. "Tenir l'*orella* dura, fina", "ser dur d'*orella*, fi d'*orella*", "un soroll que molesta l'*orella*", "tenir o no tenir *orella*", "tenir bona *orella* per la música o tenir *orella* musical", "arribar alguna cosa dita a *orelles* d'algú", etc. Així és com s'ha dit sempre el sentit de sentir, i d'escoltar (V. **escoltar/sentir**), quan no se'n parla específicament com a òrgan auditiu. És com *coll/gola* (V. **gola**), *nas/olfacte*, *ull/vista*.
¡Oïdà!

P

PASSA / PAS

Això de *passa* com a sinònim de *pas* per mi no té cap altra memòria que allò que en deien al moviment escolta, de les noies cavallot: que eren de la *passa* llarga. “Topar-t’hi a cada *pas*”, “caminar a grans *passos*”, “caminar a bon *pas*”... ¿Ho diríeu “caminar a bona *passa*?” Em sembla que no. I encara ho diríem menys en el sentit figurat: “seguir els *passos* d’algú”, perquè per seguir-los s’ha d’anar *pas a pas*, com saben els estudiosos i els historiadors. Bé, doncs avui, escrit com a titular a la pantalla: “SEGUINT LES PASSES DEL PRESIDENT COMPANYS A L’EXILI”. Sí, seguint-ne el camí de l’exili *passa a passa*. ¿On s’és vist? ¿I dels *passos* de ball que n’hem de fer, *passes* de ball? ¿I del “*pas a dos*” del ballet? ¿O hem de dir el Saló de les *Passes Perdudes*? ¿I dels primers *passets* d’un infant, que ha fet les primeres *passetes*? N’hi ha alguns que, salomònics, ho combinen i tant aviat fan una *passa* com un *pas*. El Salomó total seria aquell que escrivís “anem *passa a pas* o *pas a passa*”.

PASSAR, TRAVESSAR

A les fronteres hi ha *passos* fronterers, als rius hi ha *passeres* per no haver-t’hi de mullar els peus, als carrers hi ha *passos* de vianants o a les vies *passos* a nivell. (Advertiment als idiotes de la llengua que cada vegada que fan un *pas* fan una *passa*; en els casos que comento no hi ha *passes* que hi valguin.) El més lògic, a la vista de *passos* i *passeres*, seria, doncs, *passar* la frontera (a Catalunya, de ganes no ens en falten), *passar* el riu (si cap borrasca “gloriosa” no ens ho impedeix), *passar* el carrer (si tenim verd o no ve cap animalot embalat) o *passar* la via (si cap Rodalies no ens ha d’investir). Fins i tot diem, si hem anat a Amèrica, que *hem passat* el “xarco”. Doncs no, aquí no hi ha lògica que valgui. Aquí tot ho *travessem* (o ho *creuem*). Suposo que hi deu tenir a veure la influència del veïnat. Però, ¿no els sembla que això de *travessar* implica una certa resistència física, per mínima que sigui? Vull dir que tots passem per l’“aro”, però sí que podríem dir que el gos del circ *travessa* el paper, esquinçant-lo, del cercol pel qual el fan saltar per guanyar-se el seu pinso de cada dia, dóna-li Senyor...

PEDALAR

D’un temps ençà, hem descobert que, tot i el *boom* de les bicis (*sic*), ja ningú *pedala*, i no pas perquè molts d’aquests estris, en principi de tracció animal, incorporin un motoret elèctric que facilita que a Barcelona no treguis el fetge per la boca a l’hora de la tornada des del centre cap al barris alts. (Amb aquests termes tant em refereixo a Sarrià com a

Nou Barris, ¡que quedi clar!) I dic que ja ningú *pedala*, perquè, segons els mitjans de comunicació, tothom, amb motoret o no, *pedaleja*. És a dir, els ciclistes de les grans voltes ja no tenen ni una bona ni una mala *pedalada*, perquè el fet d'accionar els pedals és ara una *pedalejada*. ¡No ho hauria dit mai! Ni ho diré, ¡esclar!

PERMANENÇA

Sí, sí, ho han llegit bé, *permanença*, tal com ho vaig *sentir* (V. **sentir / escoltar**) que ho deia una locutora televisiva per referir-se als equips de futbol que lluiten per no baixar a (la) Segona Divisió. Vinga, posem-nos filotràgics, perquè la tendència deturpadora de la nostra llengua bé que ho demana a crits. (A partir d'aquí, llegir amb èmfasi.) En veu o ploma dels periodistes catalans, cap paraula és *permanent* ni en la grafia ni en la pronúncia, ni tan sols la mateixa *permanència*. (Fins aquí.) Cada dia més tenim als mitjans un català de segona i hem de lluitar per l'ascens a primera.

PER MOLT QUE

L'escriptora i lingüista M. Ubach, fent les correccions pertinents d'un llibre de poemes meu a punt de publicar-se, em va fer adonar de la inconveniència de l'ús de *per molt que* i de la conveniència de posar-hi *per més que*. L'hi agraeixo de tot cor.

PILOTA

Hi ha hagut partits de futbol i de bàsquet a TV3 i Esports3 que, per obra i gràcia, sobretot gràcia, dels dos narradors de plantilla —l'un que es dedica a fer morrets i caigudes d'ull quan surt per pantalla i l'altre que es pensa que les seves ximpleries lèxiques enriqueixen el llenguatge esportiu—, s'han jugat literalment sense *pilota*; en l'estela de l'inclit Joaquim Maria, com si tots dos se li haguessin fumat Maria, s'han passat partits sencers, com feia el mestre(tites) radiofònic amb la *bimba*, parlant de l'*esfèrica*, l'un, i de la *bola*, l'altre.

PLANAR

Quan jo era noi recordo que els pares m'havien portat a alguns festivals d'aviació i que allà els avions sense motor, aquells que flotaven a l'aire seguint els corrents del vent, o aquells altres que en la pirueta paraven el motor, senzillament *planaven*, però, pel que es veu i se sent, d'un anys ençà els avions s'ho han repensat i ara *planegen*, vagin a saber què, però *planegen*. Ara, aquells avions anomenats *planadors*, han passat a la categoria quasi-humana de *planejadors*.

PORTAR

A la televisió i als diaris sentim i llegim massa sovint l'ús del verb *portar* en expressions temporals com “en el que *portem* d'any”, “després de tot el que *porta* viscut”, “*portava* anys sense tornar-hi”, “*porten* més d'un any a la presó”, etc., etc., i dic etc., etc., perquè les expressions d'aquesta mena hi són copioses. ¿Realment s'ha acceptat aquest ús castellanitzat de *portar*? ¿Fa cap falta, i més quan els parlants catalans no l'han adoptat encara gaire? ¿Quin interès hi ha a reforçar-lo? “Des que *va començar* l'any”, “després de tot el que *ha viscut*”, “*feia* anys que no hi havia tornat”, “*fa* més d'un any que són a la presó”, etc., etc. Mireu si n'és, de fàcil. Referit al temps, *portar* només s'hi hauria de referir com una càrrega: “No saps com em pesen els anys que *porto* a l'esquena”.

PREFERIR

La gent tot ho *prefereix*: aquesta pel·lícula, aquell menjar, aquell vestit, aquell viatge... Sap el que vol, o almenys s'ho pensa. Jo *prefereixo* simplement *m'estimo més*. Ho trobo més humà, menys taxatiu, més de debò.

PREOCUPAR

Amb el que ara diré, qui no em conegui es podrà pensar que sóc un penques que tot m'ho tiro a l'esquena, però no puc negar que en general no em *preocupa* mai res. Això sí, tot m'*amoïna*.

PRESENCIAL

Quan hi ha un accident, un atracament, un incendi, sovint, als testimonis dels fets, a part d'*anònims* (V. **anònim, a**), també se'ls qualifica de *presencials*. Encara que estirem molt el concepte “testimonial”, en una situació de la qual s'és testimoni casualment (una altra cosa són els testimonis d'un judici, ¡esclar!, que poden ser pèrits, especialistes, etc.), ¿n'hi pot haver, de testimonis que no siguin *presencials*? No és redundant això d'ajuntar el substantiu “testimoni” amb el qualificatiu “*presencial*”? ¿Ser “testimoni” de casos imprevistos no porta implícit ser present al lloc dels fets? Bastaria, doncs, amb un simple “testimoni” o “testimoni dels fets, de l'accident, de l'agressió”.

PRÒXIM, A

Gramàtics, filòlegs i professors de català somrien satisfets per la quasi-derrota del terme *pròxim* i l'esplendorosa victòria del seu estimat *proper*. Sí, és cert, han disposat d'uns anys de mirar-se per sobre de l'espatlla aquells que ens sentíem *pròxims* a tothom i *propers* a res. Sí, sí, la victòria era absoluta. Fins i tot s'havien carregat les fórmules temporals "que ve", vinent" i "entrant" en benefici de coses com "la *propera* setmana" i "el *proper* dijous", pel fet, deien, que dir-hi *pròxim* era un calc del castellà. Pobres ignorants: el que és un calc és la construcció en si, hi posis *proper* o *pròxim*. Sigui com sigui, vivien triomfants..., fins que, tot d'una, va aparèixer amb força inaudita això del comerç de *proximitat*. ¡Horror dels horrors, de *proximitat*! ¿Aquell que ve d'un lloc *pròxim*? Qui sap si, pobres, recolliran firmes i encendran espelmes a la Mare de Déu de Montserrat perquè l'IEC admeti el terme *properitat*. Així, si el comerç aquest té èxit, a més a més en podran dir de *pro(s)peritat*.

Si fa no fa, *aproperadament*.

PRODUIR, PROVOCAR

Dos dels verbs més *productius* a l'hora de carregar-se els verbs específics de cada acció o fenomen. Sentit ahir mateix amb això de l'incendi de Notre-Dame de París. "L'incendi s'ha *produït* a mitja tarda" (jo hauria dit s'ha *declarat* o, si es vol, ha *començat*; que se sàpiga, hi ha molts piròmans, però encara no hi ha cap cadena de producció d'incendis). Però "n'hi ha d'altres", que deia sempre l'Enric Calpena, als començaments de TV3, per introduir les notícies de menys importància informativa del dia. Per exemple: "s'ha *produït* una forta ventada" (jo l'hauria fet *bufar*) o "la llevantada ha *provocat* fortes onades, i també que es *produïssin* fortes calamarsades" (bé, personalment jo ho hauria dit així: "la llevantada ha fet que s'aixequessin grans onades i que caiguessin fortes pedregades"). I això per no parlar del *produir* i el *provocar* morts, assumpte al qual dedico un apartat en aquestes mateixes pàgines.

Q

QUELCOM

Els diré *una cosa* sobre *quelcom*: no sé si se n'han adonat, que també hauria pogut dir "els diré *quelcom* sobre *quelcom*", perquè cada cop que diem *quelcom* deixem de dir *una cosa* o *alguna cosa*, i això sense oblidar mai dels mais que, quan fem servir *quelcom* en una frase interrogativa, senzillament ens estem carregant el genuí *res* positiu: ¿Que tens *res*?, ¿vols *res*?, ¿hi ha *res* a fer?, ¿s'hi pot fer *res*?, etc. I sobretot, si l'ímpetu catalonifílic malentès els impedeix estalviar-se aquest poc natural *quelcom*, no facin com aquell vicepresident del Barça que feia de coartada catalanista de l'inafaust president Núñez, el tal senyor Nicolau Casaus, que com qui diu sense treure's el "puru" (ai, ai, cigar) de la boca ni el barret del cap, pronunciava *quelcom* a l'anglesa: *quélcom*. En fi, ara me n'aniré d'un trumfo que potser farà rabieta a alguns, espero que no gaires: posats a fer, jo gairebé trobo més bon català "*algu*" que *quelcom*.

R

ROMANDRE

Qualsevol d'aquests botiguers que, pel motiu que sigui —malaltia, inventari o vacances—, pengen el cartellet “LA BOTIGA ROMANDRÀ TANCADA”, segur que si ens ho haguessin explicat de viva veu ens haurien dit que “*tindran tancat*” o que la botiga “*estarà tancada*” uns dies o coses per l'estil. Allò que he batejat com a síndrome lingüística de Dr. Jekyll i Mr. Hyde. Creguin-me, això de *romandre* només hauria de servir, i ho dic amb el màxim “cariñu”, per fer desesperats rodolins existencials amb el geni d'en Casasses o el Pedrals:

*Fa mandra
romandre.*

ROSTRE

¿Per quin coi de fenomen paranormal els escriptors catalans, tinguin la *cara* que tinguin (sigui molta o poca, dura o de pa de ral) i facin la *cara* que facin (de pomes agres, de Judes o de tres déus), quan es refereixen a la part del davant del cap, aquella que va del front a la barbata i d'orella a orella, en diuen *rostre*?

S

SALTAR A LA GESPA

Aquesta expressió sí que té de tot. Ho comentàvem l'altre dia amb l'amic Fulquet. En futbol i altres esports, de *sortir al camp* (o a la pista) per unes escales que hi puguen o per un túnel que hi desemboca, els locutors esportius en diuen *saltar*, amb l'afegit que, a sobre, en els esports que es juguen en superfícies d'*herba*, no diuen pas *al camp*, sinó a *la gespa*, amb aquesta mania obsessiva de no dir-ne *herba*. (¿Trigarem gaire a sentir *hoquei* o *tenis sobre gespa*? Potser algun ximplet ja ho ha dit i tot.) Els tals locutors arriben a informar-nos que s'ha renovat la *gespa* del *camp*, que molt sovint és anomenat amb l'innecessari eufemisme *terreny de joc*, on *ingressen*, cosa que de vegades se sent dir com a diguem-ne sinònim de *saltar*, els jugadors. (¿S'acabarà dient que el jugador que s'ha fet mal al *camp* ja *ha saltat a l'hospital*?) Tot plegat, un autèntic galimaties. Tan fàcil com és dir "els equips *surten al camp*", "fa poc s'ha renovat l'*herba del camp*". La retòrica esportiva espanyola els ofega. Un comentari final: allò que de debò es diu *saltar al camp* (o a la *gespa*, com els nens al parc) només ho pot fer un suïcida des de tribuna o les localitats altes.

SEMPRE I QUAN

Sempre que estiguin a punt (V. **estar a punt** / **ser a punt**) de dir o escriure el pompós calc del castellà *sempre i quan* deixin-ho en un humil *sempre que*.

SERVEIS METGES

Sentim sovint, sobretot referint-se a les grans entitats esportives, que els *serveis metges* del club han informat a la premsa sobre l'abast de la lesió de tal jugador o de tal altre. En bona llei lingüística, els que realment informen, o haurien d'informar, són els *serveis mèdics* o, si es vol, els *metges*. Això de **SERVEIS METGES**, en tot cas, s'ha de reservar com a rètol indicador dels urinaris dels professionals de la medicina. Per cert, quan la informació els *serveis mèdics* la donen per escrit, aleshores n'hi ha alguns que en diuen *comunicat metge* en comptes de *mèdic*, com correspondria, encara que n'hi ha d'altres que, capficats que això de *metge* ha de ser *mèdic*, n'acaben dient *parte mèdic*. Però els que de debò ho peten són els que diuen *parte metge*, i tan amples. Que n'hi ha.

SINONÍMIA

Sempre que llegeixo o escric això de *sinonímia* penso en el terme *simonia*, potser perquè l'autor que se serveix de *sinònims* a tort i a dret fa com els que compraven drets eclesiàstics per anar situant (V. **col·locar**) tota la parentela. En aquest cas parentela lingüística. Però, per no repetir idees ja exposades, m'estimo més transcriure per vostès un passatge d'un article que vaig escriure fa uns anys sobre això de la *simonia sinonimística*. Es titulava "¿Mirar-se al mirall o esguardar-se a l'espill?", un títol ja prou significatiu de la qüestió que ens ocupa. Aquí va: "[...] no penso pas que la riquesa d'un text sorgeixi de la profusió lèxica ni de la multiplicació de sinònims. El diccionari només hauria de servir per confirmar, no per combregar. No sóc el primer a dir-ho, però tampoc no crec que sobri recordar aquí que el fet d'anomenar una mateixa cosa de dues o més maneres diferents simplement amaga la pobresa de recursos si acceptem que la literatura és, en essència, modes d'articulació i no tan sols paraules. A propòsit d'això, J. V. Foix va comentar fa uns anys que es demostrava molta més destresa literària escrivint tot un text amb opcions úniques per cada cosa que no pas fent substitucions per donar una falsa imatge d'agilitat estilística. I l'escriptor espanyol Gaya Nuño assenyalava, perspicaç, que volent evitar la repetició d'una mateixa paraula amb un sinònim només s'aconsegueix traslladar el problema existent del so al sentit, però que el problema subsisteix. És l'estès vici d'alternar, prescindint de considerar-ne la procedència temporal o geogràfica, sinònims que expressen exactament el mateix, sense aportació de significació, com en el cas d'*esguardar* i *mirar* o d'*espill* i *mirall*, vici que entre nosaltres s'agreuja per les posicions ideològiques de què s'ha carregat tota elecció. Tots els altres sinònims aporten un matis que els fa específics de determinades situacions o qualitats, i l'habilitat —la competència— serà saber-los aplicar oportunament gràcies al coneixement precís no tant de la semblança com de la diferència que contenen. [...]".

(A) SOBRE (DE) / (AL) DAMUNT (DE)

Ús abusiu d'aquestes preposicions. "Posa això (a) *sobre* (de) la taula", "els jugadors són (a) *sobre* (de) o (al) *damunt* (de) la gespa" (V. **gespa**), "ho trobaràs (a) *sobre* (d)el marbre de la cuina", "dret (al) *damunt* (de) la cadira", etc. Expressions semblants se senten i es llegeixen a tort i a dret, tot i que amb la simple preposició "a" serien més correctes i molt menys enfarfegades. I no, no tindriem cap dubte que totes les frases es refereixen a la superfície de dalt, sobretot en el cas de la gespa/herba/camp, perquè si els jugadors hi estiguessin per sota els rebaixaríem a la condició de cucs i no en podríem excusar el "joc subterrani". Per cert, quan s'escriguin o es diguin tant *sobre* com *damunt*, són força partidari, sempre que no soni malament, de posar-hi l'"a" o l'"al" anteriors i el "de" posterior. Dóna *fiato* a la preposició fent-la locució. Ja hi poden pujar de peus (no pas *dempeus* –V. **dempeus**–).

SUCAR-HI PA

No s'ha de ser gaire llarg per saber que, quan diem de forma figurada que *n'hi ha per sucari-hi pa*, estem fent un ús metafòric del sentit real de "*sucar pa en un suc*". És a dir, l'"hi" de *sucar-hi pa* es refereix al *suc* en què *suquem el pa*. En sentit recte, doncs, es refereix al *suc* d'un plat, per exemple, que conté, posem-hi, un guisat de carn amb bolets; el cas és que ens ha agradat tant que n'escurem el *suc sucant-hi* trossos de *pa*. Doncs bé, aprofitant la desfeta del Reial Madrid d'aquesta temporada 2018-2019, que pels culers és exactament per *sucar-hi pa* en el sentit figurat, un presentador de la televisió ha fet servir aquesta expressió repetides vegades, però donant-hi una explicació fora de sentit: deia que ja tenien les *llesques de pa* preparades per *sucar-les* amb tomàquet i fer *pa* amb tomàquet. Això no és pas *sucar-hi pa*, sinó *sucar el pa*, dues accions prou diferents: *sucar el pa a* o *sucar el pa amb*. És a dir, el locutor transformava el pronom feble de "lloc" de l'expressió en marca del mitjà de *sucar*: el tomàquet. Parlar sense parar-se a pensar exactament què volen dir les coses és la "virtut" dels ignorants. "*Toma pan y moja*", que diria un Florentino desesperat.

SUCCEIR

Si sents, o escoltes —com diuen alguns sords que no senten res, però que tot ho escolten— la "nostra" o la del Comte de Godó, o les ràdios corresponents, pots estar ben tranquil: mai *passa* res. Això sí, t'adones esverat que tot *succeeix*: "*L'accident ha succeït a l'AP-7*", "*L'explosió ha succeït a les 17:30*", "*El xoc de trens ha succeït en un tram de via únic*", etc. (De passada fixem-nos que l'hora es diu sempre en dígitos o amb la forma castellana, però mai *dos quarts de sis*, com seria el cas de l'exemple, o també que els vehicles no *topen* mai, sinó que sempre *xoquen*.)

I ja que parlem de l'ús de *succeir*, fixem-nos en el fet que als mitjans també s'acostuma a dir o escriure de manera indissoluble *fets succeïts* o *ocorreguts*, com si hi pogués haver *fets* sense *succeir* o sense *ocórrer*: "*Aquests són els fets succeïts aquests dies*", "*El fets ocorreguts l'estiu passat*", etc. Diguem, doncs, que aquest afegir *succeïts* o *ocorreguts* als *fets* és una redundància imbecil·litat. Allò d'elàstics i cinturó per por de quedar amb el cul enlaire. Només falta afegir-hi per elevar exponencialment la idiotesa això: "*Els fets succeïts van passar...*" O encara millor: "*Els fets ocorreguts van succeir...*"

T

TEMPS

Que ningú s'esveri que no parlaré pas d'un assumpte tan descomunal i aterridor com és el *Temps*. Només m'hi refereixo per dir que, encara que els locutors que retransmeten partits d'esports que tenen dues parts s'entossudeixin a dividir-los en *primer temps* i *segon temps*, el *Temps* continua sent indivisible. Sense tantes pretensions, de les dues parts d'un partit sempre se n'havia dit això, *parts*, la *primera part* i la *segona part*. ¿O què es pensen que vol dir *partit*? Com comentàvem amb l'amic Fulquet, de "nanos", quan érem més del compte els que volíem jugar a la pilota i no cabíem al pati, ens posàvem d'acord, no sense picabaralles, ¡esclar!, i uns quants ho feien a la *primera part* i la resta a la *segona part*. No hi havia *temps* per perdre ni la cosa era prou transcendent per dividir-la en *períodes*.

TENDA / BOTIGA

En català, la *tenda* és on vivien els "quatre indis" morts pels conqueridors francesos i anglesos, segons el senyor Borrell, allà (V. **allà** / **allí**), a les terres de Nord-amèrica. *Tenda* també és allò que venen a les botigues d'esports per anar a dormir incòmode en plena natura o més sovint en un *càmping* (eufemisme anglòfil per no dir-ne *campament*) protegit precàriament de la intempèrie. És obvi que, si no existissin ja les cases sòlides, de nit, ajagut sense acabar d'agafar el son sota la lona o el plàstic de la *tenda*, acabaries creant del no-res la disciplina de l'arquitectura i la del disseny de mobiliari. Bé, al que anava: del lloc on venen coses a la menuda n'hem de dir sempre *botiga*, i no pas *tenda*. Això sí, sempre amb un record enyorat pels *colmados*.

TENIR LLOC

Diem que una cosa *té lloc* quan està prevista que es faci en unes dates i un lloc concrets: "La festa major de Torroella *té lloc* a finals d'agost", "el casament *tindrà lloc* el dia 30 de maig", "el torneig *tindrà lloc* a les noves instal·lacions esportives", etc. Un *tenir lloc* que seria, doncs, sinònim de *fer*, *celebrar* o *jugar* o *disputar* (en el cas esportiu). Però sovint sentim o llegim amb autèntic feredat que "l'accident ha *tingut lloc* al km 3 de la C-32", ben bé com si les autoritats de trànsit o la família i els amics de les víctimes tinguessin l'accident prèviament preparat.

TIRAR

Hi va haver un temps, potser perquè encara no hi havia la pressió del reciclatge i el reaprofitament que tot ho *tiràvem*. Dèiem: “Tira enlaire la pilota”, “vés a tirar això a la galleda d’escombraries (be, en realitat dèiem *al cubu de la basura*), “el paper l’has de *tirar* a la paperera” (a la *papelera*), “es van *tirar* a terra”, “es tiraven per terra”, “es va *tirar* un tret” (un *tiro*), “*tiraven* a matar”, “qui *tira* (o pica) la falta” ... Però sigui pel que sigui, ha arribat un moment, que *tirar* ha passat a ser un dels verbs més arraconats del vocabulari quotidià. Ara, com si estiguéssim empeltats de classificació recicladora i els seus corresponents contenidors, *llancem* una llança o una pedra (tot i allò de “*tiren* la pedra i amaguen la mà”) o una pilota; *llencem* una porqueria a les escombraries o un paper a la paperera; ens *llencem* o *llancem* a terra; *llancem* (o xutem, o piquem) una falta; *disparem*, ens *disparen* o ens *disparem* un tret, encara que, en aquest cas, ja ens importi un rave si ens el *disparem* o ens el *tirem*. I així anem *tirant* encara que al verb *tirar* ja no hi tinguem gaire *tirada*, si no és per fer jocs de paraules de literatura infantil i juvenil, com allò d’*El romanço d’Anna Tirant*. Però, ara que hi penso, i parlant de reciclatge, potser l’únic ús del ver *tirar* que conservem ben viu és l’orgànic. Si em volen fan cas, jo *tiraria* pel dret i el recuperaria en tota la seva polivalència.

TROBAR-SE

Tot i que expressions de localització com “¿on *ets?*”, “*són* a tal lloc” o “*s’estan* a tal altre”, per sort, encara són prou vives, estem assistint cada cop més descaradament a la seva substitució per frases amb el verb *trobar-se*: “el president *es troba* a Bèlgica”, “els Tal *es troben* passant uns dies a la muntanya”, “en Tal *es troba* a tal lloc o tal altre”. El “*se encuentra*” castellà, vaja. Fins i tot diria que a la televisió i la ràdio aquestes construccions de localització amb el verb *trobar-se* són ja preponderants, sense que ningú *trobi* la manera de fer-hi front. Fixem idees amb un parell de frases que ho resumeixen prou bé: “*Es troben* al matí a l’estació per *ser* a la tarda a tal lloc, on *s’estaran* uns dies”, “el president Torra *és* a Bèlgica per *trobar-se* amb el president Puigdemont, que *s’està* a Waterloo exiliat”. Meditin-ho.

U

ÚLTIM, A

No fa gaire em vaig topar amb una pàgina d'Internet d'aquestes que confegeixen els filòlegs amateurs, una autèntica plaga d'analfabets funcionals, en què es feia una llista de les que ens agraden tant als catalanets en què es posaven en una columna algunes paraules que diem "malament", segons el filòleg de diumenge de torn, i en una altra, al costat, la dels termes genuïno-correctes en català, segons, ¡esclar!, el gramàtic "afeccionat", més genuí, ¿oi?, que "aficionat". Sense condemnar totes les d'ús comú, el tal subjecte ens venia a dir que les de la segona columna eren més adequades. (Ell n'hauria dit "adients", però no sé què de les inadequades: ¿"inadients"?) Em van fer riure unes quantes i no hi vaig donar més transcendència, però, com que avui m'he trobat un *darrer* en un text d'un bon amic meu, terme que en la llista en qüestió es donava com a genuí, enfront d'un semiincorrecte *últim*, vull sortir al pas de l'estultícia d'aquelles dues columnes hercúlies que tractaven l'humil *últim* com si fos un calc del castellà. ¡Déu meu, quanta indignència lingüística! Sisplau, siguin una mica sensats i mirin de dir aquestes frases posant-hi *darrer*: "Últims dies improrrogables" o "Notícia d'última hora" o "Últimes rebaixes". Sembla ben bé que tinguis sorra a la boca. O diguin-ne una de tan col·loquial com "¿Qui és l'últim o l'última?" ¿De debò que es veuen anant a plaça —no pas al mercat, si volem ser genuïns— i demanar tanda —no pas torn— dient que "qui és el *darrer*"? S'ho facin mirar.

¿I què n'hem de fer d'*ultimatum*? ¿*Darreratum*?

V

VISIONAR

Aquest verb és d'aquells que apareixen com si la llengua fes curt per dir certes coses, com si aquestes certes coses fossin tan específiques que la llengua comuna no tingués recursos per dir-les. Si mai hi heu treballat, sabreu que la gent de la imatge, quan treballa amb el seu material professional, no *veu* res, i no pas perquè sigui cega, sinó perquè *visiona*. És a dir, talment els orats místics que tenen *visions* (*visionar* ve de *visió*, no ho oblidéssim) ells fan *visionats*, que no són més que asseure's en una sala i *visionar* el resultat de la feina de muntatge, exactament el mateix que farem nosaltres després al cine o a la televisió, encara que en diguem més humilment *veure*: "Anem a *veure* (V. **anar a veure**) al cine la pel·lícula que s'acaba d'estrenar", "¿no *has vist* encara el reportatge que et deia?", etc. Qui ens ho anava a dir, ¿oi?, que la gent del món de la imatge són uns *visionaris*. Si col·loquialment, per referir-nos a un que no hi és tot, diem que el paio/a "*veu visions*", no es pot negar que si és del ram de la càmera, les *visions* les *visiona*. M'imagino aquells que, segons les *Flors de santedat* —de lectura obligatòria a cal capellà quan jo era "nano" —, feien oposicions a sant tenint *visionats* d'àngels i de sants ja titulats.